

Jakub Razim, *Věrní Přemyslovci a barbarští Čechové: Česko-říšské vztahy v raném a vrcholném středověku, Leges,* Praha 2017, ss. 416

Na otázku, ako ďalej s právnou medievistikou odpovedá nová kniha brnianskeho autora Jakuba Razima *Věrní Přemyslovci a barbarští Čechové*. Téma tejto knihy patrí ku kľúčovým v českých dejinách. Zdôrazňovať význam vzťahu Čiech a stredovekej rímskej ríše by bolo akiste zbytočnosťou, stačí azda poukázať na to, že sa z česko-nemeckých vzťahov a zložitého, no obohacujúceho spolužitia zrodilo aj uvažovanie o zmyslu českých dejín. Nebudeme však radšej špekulovať nad tým, či dejiny môžu nejaký zmysel mať. Uvedené slová uvádzame, aby sme zdôraznili obtiažnosť úlohy, spočívajúcej v spracovaní témy, pri ktorej je bádateľ ovplyvňovaný tradíciami bádania, modelmi, koncepciami a vedeckými spormi. Tie sú často vedené nielen o podstatu týchto vzťahov, ale aj o tie najmenšie podrobnosti. Rôzne interpretované a formulované detaily sa nám napokon vlievajú do celku, ktorý sa nám snaží vnieť poriadok do chaotickej spleti informácií.

Sile týchto tradičných modelov nie je jednoduché sa vyhnúť. Už len preto, že téma vzťahu Čiech a ríše mala z objektívnych príčin svoje úskalia dané nacionálnymi spormi Čechov a Nemcov, a že aj tie najlepšie práce k nej bývali v tieni aktuálnych vzťahov. Schematickosť a strnulosť tejto témy je navyše omnoho citelnejšia, pokiaľ sa k nej pristupuje zo zdanlivo čistých právnno-historických pozícií, nerešpektujúcich nezriedka špecifiká stredovekej pramennej bázy, pri ktorej sa musíme najmä v přemyslovskom období opierať o naratívne texty. Tak tomu aspoň bolo dobrým zvykom v minulosti. Zdôrazňovanie štátneho charakteru včasnostredovekých útvarov, „analýza“ ich „orgánov“ a „inštitúcií“, rozbor „medzinárodných vzťahov“ zaplávali texty mnohých štúdií a monografií, v ktorých sa autori pokúšali navliecť do

modernej terminológie štátovedy včasnostredovekú latinskú terminológiu. Jakub Razim tak aj vzhľadom k bohatej histórii bádania nestál pred jednoduchou úlohou. Preukázal však viac ako presvedčivo, prečo je aj v spoločenských vedách užitočná interdisciplinarita, vedecká spolupráca a kombinácia prístupov.

Ako bolo vyššie uvedené, téma nie je v prostredí českých spoločenských (historických) vied novinkou. A aj napriek tomu, že spadá do právnej medievistiky, tému možno pokladať za aktuálnu najmä pre jej integračný aspekt, ktorý v európskom priestore bude prítomný azda vždy. Paralela o stredoeurópskych hlavách štátov, hľadajúcich kompromisy medzi záujmami svojich krajín (a seba samých) so záujmami medzinárodného spoločenstva, bude očividne prítomnou konštantou a patrí k logike usporiadania cezhraničných vzťahov.

Hľadať však aktuálnosť len v týchto nejasných analógiách by bolo nenáležité, ak pripomenieme, že staršie dejiny sú vždy aktuálne i neaktuálne zároveň a tento stav je závislý najmä na konkrétnom čitateľovi a jeho vlastných potrebách. Tak medzi právnymi historikmi, ako aj medzi historikmi, sú medievistika a záujem o staršie dejiny azda z prirodzených dôvodov podrobené konfrontácii s aktuálnymi potrebami skúmania novších a moderných dejín. Niet sa veľmi čomu čudovať. Pramenná báza hovorí jasne v neprospech medievistiky, zvlášť v súvislosti s obdobím, ktorému sa Jakub Razim venuje. To však na strane druhej neznamená, že je možné pokladať stredovek za „preskúmaný“ a „prebádaný“. Táto monografia to dokazuje dostatočne, reprezentuje totiž veľmi sľubný pokus o nové čítanie prameňov najmä ríšskej proveniencie s citom pre kritiku prameňov i dôslednú analýzu právnej terminológie, na ktorej základe autor predostiera spôsob právnického uvažovania prelomu včasného a vrcholného stredoveku. Následne prichádza výsledok v podobe možnosti revidovania historického odkazu, či historických predsudkov.

Práve tento osobitý prístup potvrdzuje, že ide o prácu v mnohom priekopnícku a originálnu. Jakub Razim sa neuspokojil s tradičným naratívnyim prístupom bežným v historiografii, či schematickým zglajchšaltovaním včasno – a vrcholnostredovekých pomerov do terminológie modernej právnej vedy, kultivovanej najmä prácami 19. a 20. storočia.

Keďže hlavnými prameňmi autora, z ktorých je možné právny pomer Čiech a ríše skúmať, sú ríšske kroniky a letopisy 10. a 11. storočia; monografia je štruktúrovaná práve na ich základe. Absencia statického právno-normatívneho ukotvenia vzťahov Čiech a ríše vedie k tomu, že objekt skúmania je potrebné analyzovať prostredníctvom dôslednej kritiky týchto prameňov. Pri nich Jakub Razim kombinuje metódy typické pre právnikov (analýza a výklad/interpretácia právnych pojmov) s metó-

dami historickými (kritika prameňa). Prelínanie týchto metód je potom dané pramennou bázou, pri ktorej sú pramene práva súčasne literárnymi dielami, s ktorými je potrebné narábať v rovine sémantickej, sledovať motívy a ciele autorov jednotlivých diel, či pochopiť dôvody rozkolísanosti termínov a pokúsiť sa o ich čo najuspokojivejší preklad.

Pokiaľ ide o štruktúru práce, Jakub Razim hlavné kapitoly rozdelil na úvodnú kapitolu, v ktorej predostiera metodologické východiská a bohatý prehľad bádania. Následné kapitoly sú potom analýzou jednotlivých diel, a to kroniky Widukinda z Corvey (kap. 2) a Thietmara z Merseburgu (kap. 3), Altaišského letopisu (kap. 4), kroniky Lamperta z Hersfeldu (kap. 5) a Hildesheimského letopisu (kap. 6). Jednotlivé kapitoly sa následne členia na logicky štruktúrované podkapitoly. Patrí k nim charakteristika prameňa z pohľadu rukopisného zachovania, cieľov autora, jeho základné životopisné údaje (pokiaľ sú, pravda, známe), či prípadný vzťah k Čechám. Ďalšia podkapitola býva charakterizovaná ako „ideový koncept Čech a ríše“. Zjednodušene povedané, Razim tu charakterizuje, ako si autor prameňa predstavoval vzťah Čiech a Přemyslovcov k ríši a k jej vládnucej dynastii. Tretia podkapitola je potom analýzou vyobrazení tejto idey na konkrétnych inštitútoch. Razim si všima všetky spôsoby politickej komunikácie medzi přemyslovskými Čechami a ríšou, a to od tých konfliktných (vojna), cez uzmierovacie rituály (*deditio*), až po udržiavacie inštitúty (tribút, dary, vernosť).

Razimove závery treba brať ako logické a prijateľné, metodické postupy ako – prinajmenšom v našom priestore – originálne. Cennou je predovšetkým autorova strohosť v interpretáciách. Takáto strohosť však nie je dielom ľahostajnejšieho vzťahu k dejinám, ako skôr pokusom o autentickéjšie prerozprávanie stanovísk jednotlivých autorov. Často sa totiž stretávame s takou kritikou včasno – a vrcholnostredovekých prameňov, ktorá je založená na predsudkoch voči týmto prameňom. Verili sme preto, že ak je historická Pravda skrytá medzi riadkami, potrebujeme ju odtiaľ „vydolovať“. Tento prístup je však značne svojvoľný a umožňuje každý prameň interpretovať viacerými protichodnými spôsobmi, čo je však očividne nesprávna cesta.

Razim si vo svojej knihe kladie otázky o autentickom presvedčení konkrétneho autora. Objektom skúmania sa tak stáva predovšetkým autor prameňa a jeho vlastné ideové koncepty. „Ako to bolo naozaj“, je otázka, ktorú sa Razim a mnohí ďalší pokúšajú dať do čoraz silnejších úvodzoviek.

Aj napriek tejto opatrnosti je však teoreticky možné vytvoriť syntetizujúci pohľad na problematiku vzťahu ríše a Čiech vo včasnom a vrcholnom stredoveku. Patri-li Čechy do ríše, alebo ležali mimo nej? Nejednoznačnosť odpovedí v skúmaných

prameňoch na túto otázku je možné nahradiť využitím porovnávacieho materiálu. Přemyslovci totiž neboli jediní východní vládcovia, „stýkajúci sa a potýkajúci“ s panovníkmi stredovekej rímskej ríše. V rôznej škále integrovanosti sa nachádzali Korutánci a ich kniežatá, Moravia a ich Mojmirovci, skúsenosti so záväzkami voči sálskym panovníkom mali tiež Piastovci a Arpádovci, a svoju vlastnú perspektívu razili polabskí Slovania. Z obmedzenej perspektívy 10. a 11. storočia sa nám Čechy a Morava môžu javiť ako zvláštne zoskupenie so zvláštnymi vzťahmi k ríši, ale napokon aj sama ríša bola ťažko uchopiteľným celkom, ktorý asi najviac zosobňoval jej kráľ (cisár). Hoci môžu veľké komparácie krívať na obe nohy, predsa by azda bolo chybou ju vynechať pri odpovedi na otázku, ako to bolo s pozíciou Čiech v rámci ríšskych mocenských a právnych štruktúr.

Monografia Jakuba Razima je detailnou reflexiou predovšetkým postojov autorov kľúčových ríšskych naračných diel voči včasnostredovekým Čechám a Morave a ich přemyslovským vládcom. Veríme, že bude patriť k dôležitým medzníkom v stredoeurópskej medievistike.

Doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
Právnická fakulta
Univerzita Komenského
Šafárikovo nám. č. 6
810 00 Bratislava
miroslav.lysy@flaw.uniba.sk